

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА ПІДПРИЄМНИЦТВА, МЕНЕДЖМЕНТУ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ЛОГІСТИКИ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан факультету менеджменту

_____ І.Г. Шавкун
(підпис) (ініціали та прізвище)

«_____» _____ 2019

«ПІДПРИЄМНИЦЬКІ РИЗИКИ»

(назва навчальної дисципліни)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

підготовки бакалавра

спеціальності 073 Менеджмент

освітньо-професійна програма «Інноваційне підприємництво»

Укладач

Лисенко М.О., к.е.н

(ПІБ, науковий ступінь, вчене звання, посада)

Обговорено та ухвалено
на засіданні кафедри підприємництва,
менеджменту організацій та логістики

Протокол № 1 від “28” серпня 2019 р.
Завідувач кафедри підприємництва,
менеджменту організацій та логістики

_____ Л.М. Бухаріна
(підпис) (ініціали, прізвище)

Ухвалено науково-методичною радою
факультету менеджменту

Протокол № 1 від “ 30 ” серпня 2019 р.
Голова науково-методичної ради
факультету менеджменту

_____ О.В. Юдіна
(підпис) (ініціали, прізвище)

2019 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрямок підготовки, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань <u>07 Управління і адміністрування</u>	Нормативна	
Розділів – 2	Спеціальність <u>073 Менеджмент</u>	Цикл дисциплін професійної підготовки	
Загальна кількість годин – 150		Рік підготовки:	
		3-й	-
залТижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 год. самостійної роботи студента – 7,7 год.	Освітньо-професійна програма <u>Інноваційне підприємництво</u>	Лекції	
		28 год.	-
	Рівень вищої освіти: бакалаврський	Практичні	
		14 год.	-
		Самостійна робота	
	108 год.	-	
	Вид підсумкового контролю: залік		

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення дисципліни «Підприємницькі ризики» є: формування у майбутніх фахівців системи теоретичних знань і набуття практичних навичок у галузі аналізу та ідентифікації ризиків підприємства, їх оцінки та мінімізації.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Підприємницькі ризики» є формування у студентів знань щодо вивчення сутності та видів підприємницьких ризиків; надання інструментів для прогнозування підприємницьких ризиків і їх обліку в фінансовому плануванні організації; визначення методів ідентифікації фінансово-економічних ризиків та управління фінансово-економічними ризиками на підприємствах.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- сутність ризику та причини його виникнення;
- класифікацію ризиків за ключовими ознаками;
- основні методи виявлення ризику;
- основні методи кількісного аналізу економічних ризиків;
- характеристики виробничих, маркетингових та фінансових ризиків;
- основні поняття ризик-менеджменту;
- характеристики виробничих, маркетингових та фінансових ризиків;
- основи організації процесу управління ризиком

вміти:

- ідентифікувати економічні ризики діяльності господарюючих суб'єктів;
- здійснювати якісний та кількісний аналіз ступеню ризику статистичним та експертним методами;
- здійснювати якісний та кількісний аналіз ступеню ризику аналітичним методом та методом аналогів;

- аналізувати ефективність методів управління ризиком;
- вибирати доцільні заходи з управління виробничими, маркетинговими та фінансовими ризиками.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких **компетентностей**:

- Здатність застосовувати отримані знання в практичних ситуаціях, виявляти, ставити та вирішувати завдання у сфері професійної діяльності.
- Здатність застосовувати отримані знання в практичних ситуаціях, виявляти, ставити та вирішувати завдання у сфері професійної діяльності
- Здатність до оцінки та аналізу соціально-економічних процесів і явищ, до використання основи економічних знань у різних сферах діяльності.
- Здатність обирати та використовувати відповідні методи, інструментарій для обґрунтування рішень щодо створення, функціонування підприємницьких, торговельних і біржових структур.
- Здатність аналізувати результати діяльності організації, зіставляти їх з факторами впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, визначати перспективи розвитку організації.

Міждисциплінарні зв'язки.

Вивчення курсу базується на знанні студентами циклу фундаментальних та професійно-орієнтованих дисциплін: «Менеджмент», «Економічна теорія», «Теорія організацій», «Управління сталим розвитком підприємства», «Організаційна поведінка», «Менеджмент персоналу», «Стратегічний менеджмент», «Етика бізнесу», «Інтернет бізнес», «Основи ділової комунікації», «Управління людським капіталом», «Управління комерційною діяльністю підприємства», «Управління фінансовими та матеріальними ресурсами на мезо- та макrorівні».

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Функціонування підприємств в умовах невизначеності та ризику.

Предмет, методи і задачі дисципліни. Суттєва характеристика фірми. Функціонування фірми в умовах ризику. Внутрішнє і зовнішнє середовище господарювання. Виробничі засоби підприємства. Фінансові засоби підприємства. Виробництво продукції. Фінансові результати діяльності. Поняття повної, часткової невизначеності, повної визначеності. Причини виникнення невизначеності. Ситуація невизначеності і ситуація ризику.

Особливості керування в умовах невизначеності. Поняття ризик-менеджменту і його особливості в умовах конкурентної боротьби. Стратегічне управління фірмою в умовах невизначеності.

Тема 2. Ризик та його різновиди.

Класифікація ризиків. Поняття ризику і його різновиди. Сутність ризику і причини його виникнення. Основні риси ризику. Функції ризику. Класифікація ризиків за належністю до країни функціонування господарського суб'єкта, рівнем виникнення, сферою походження, причинами виникнення, ступенем обґрунтованості прийняття ризику, відповідністю припустимим межам, ознакою реалізації ризиків, масштабами впливу, можливістю прогнозування, ступенем впливу на господарські суб'єкти. Специфіка управління ризиками.

Тема 3. Сутність та фактори ризику. Фінансово-економічні ризики. Ризик-менеджмент.

Сутність ризику. Фактори ризику. Фінансово-економічні ризики: поняття, класифікація. Поняття, цілі і завдання ризик-менеджменту. Політичні ризики. Соціально-економічні ризики. Законодавчі ризики. Природні ризики. Науково-технічні ризики.

Виробничі ризики. Комерційні ризики. Види фінансово-економічних ризиків. Цілі ризик-менеджменту.

Тема 4. Якісний та кількісний аналіз економічного ризику.

Крива розподілу імовірності отримання прибутку. Крива розподілу ймовірностей втрат прибутку. Сутність якісного та кількісного аналізу ризиків. Принципи аналізу ризиків. Напрямки аналізу підприємницьких ризиків. Збитки, які виникають в процесі підприємницької діяльності. Методи аналізу ступеня ризику.

Тема 5. Методи ідентифікації фінансово-економічних ризиків.

Класифікація методів ідентифікації фінансово-економічних ризиків. Формалізовані методи ідентифікації фінансово-економічних ризиків. Інтуїтивні методи ідентифікації фінансово-економічних ризиків. Формалізовані методи ідентифікації фінансово-економічних ризиків. Інтуїтивні методи ідентифікації фінансово-економічних ризиків. Екстраполяція як метод ідентифікації ризиків. Метод експоненціального згладжування. Метод найменших квадратів. Стрес-тестування. ВPEST-аналіз (PEST-аналіз). Аналіз дерев подій (ETA - event tree analysis). Метод Дельфі (Delphi).

Тема 6. Характеристика виробничих, маркетингових та фінансових ризиків.

Поняття виробничих ризиків. Категорії виробничих ризиків. Безпосередньо виробничі ризики. Група ризиків, що виникають у процесі розробки стратегії фірми. Постачальницькі ризики. Група ризиків порушення планових термінів. Транспортні ризики і міжнародний стандарт класифікації транспортних ризиків. Поняття маркетингового (реалізаційного) ризику. Безпосередньо збутові ризики. Ризики: недостатньої сегментації ринків збуту; помилково обраного цільового сегмента ринку; помилкового вибору стратегії продажу; неправильної організації й одержання неадекватних результатів маркетингових досліджень; помилкового ціноутворення; невдалої організації мережі збуту і системи просування товару. Ризики взаємодії з контрагентами і партнерами в процесі організації продажу продукції (послуг). Ризики непередбаченої конкуренції. Поняття фінансових ризиків. Ризики, пов'язані з купівельною спроможністю грошей: валютні, інфляційні, дефляційні. Ризики непередбачених витрат і перевищення витрат на виробництво. Ризики незабезпечення господарської діяльності необхідним фінансуванням.

Тема 7. Ринковий ризик.

Поняття ринкового ризику. Методологія Value-at-Risk. Ключові параметри Value-at-Risk. Коефіцієнти бета і альфа. Метод Монте-Карло. Модель оцінки капітальних активів У. Шарпа (capital asset pricing model - CAPM).

Тема 8. Кредитний ризик.

Поняття кредитний ризик. Аналіз кредитоспроможності позичальника. Скоринг. Кредитний рейтинг. Рейтингові агентства. Міграція рейтингів. Взаємозалежність між країною та ризиком іноземного інвестора. Трансграничний ризик. Суверенний ризик. Скоринг як метод класифікації всіх позичальників на різні групи для оцінки рівня кредитного ризику. Міграція кредитних рейтингів.

Тема 9. Операційний ризик.

Операційний ризик - можливість виникнення втрат в результаті неспроможності внутрішніх процесів або систем, некомпетентності співробітників, зовнішніх подій. Підходи до аналізу та управління операційним ризиком. Спадні і висхідні моделі до аналізу та управління операційними ризиками. Система внутрішнього контролю. Мінімізація операційних ризиків заснована на ефективній системі внутрішнього контролю.

Тема 10. Банківський ризик. Базельські угоди.

Поняття банківського ризику. Базельський комітет з банківського нагляду Перша Базельська угода (Базель-I). Друга Базельська угода (Базель-II). Третя Базельська угода (Базель-III).

Тема 11. Інвестиційний ризик.

Поняття інвестиційного ризику. Невизначеність інвестицій та методи її обліку. Ризик прямих фінансових втрат. Селективний ризик. Методи обліку вимірної невизначеності: сценарний аналіз та аналіз чутливості проекту.

Тема 12. Методи управління економічними ризиками.

Принципи управління ризиками. Система управління ризиками. Основи профілактики ризиків: диверсифікація та лімітування. Самострахування, як метод зниження рівня ризиків. Страхування ризику. Інформація в системі управління ризиками.

Тема 13. Особливості управління фінансовими ризиками.

Ризики, пов'язані з вкладенням капіталу (інвестиційні ризики): вкладення коштів у виробничу і невиробничу сфери економіки; діяльності фірми на фінансовому ринку. Комплексне управління довгостроковими інвестиціями та оборотним капіталом підприємства. Економічна рентабельність активів підприємства. Антикризове управління фінансами підприємства. Прогнозування ймовірності банкрутства підприємства.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тематичних розділів і тем	Кількість годин							
	денна форма				заочна форма			
	усього	у тому числі			Усього	у тому числі		
		л	практ	сам.роб.		л	практ	сам.роб.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Розділ 1. «Підприємницькі ризики»								
Тема 1. Функціонування підприємств в умовах невизначеності та ризику	10	2	1	7	-	-	-	-
Тема 2. Ризик та його різновиди	10	2	1	7	-	-	-	-
Тема 3. Сутність та фактори ризику. Фінансово-економічні ризики. Ризик-менеджмент	11	2	1	8	-	-	-	-
Тема 4. Якісний та кількісний аналіз економічного ризику.	11	2	1	8	-	-	-	-
Тема 5. Методи ідентифікації фінансово-економічних ризиків	10	2	1	7	-	-	-	-
Тема 6. Характеристика виробничих, маркетингових та фінансових ризиків	22	4	2	16				
Тема 7. Ринковий ризик	11	2	1	8				
Разом за розділом 1	85	16	8	61	-	-	-	-
Розділ 2 «Управління підприємницькими ризиками»								
Тема 8. Кредитний ризик	10	2	1	7	-	-	-	-
Тема 9. Операційний ризик	11	2	1	8	-	-	-	-
Тема 10. Банківський ризик. Базельські угоди	11	2	1	8	-	-	-	-
Тема 11. Інвестиційний ризик	11	2	1	8	-	-	-	-
Тема 12. Методи управління економічними ризиками	11	2	1	8	-	-	-	-
Тема 13. Особливості управління фінансовими ризиками	11	2	1	8				
Разом за розділом 2	65	12	6	20	-	-	-	-
Усього годин	150	28	14	47	-	-	-	-

5. Теми лекційних занять

№ теми з/прогр.	Назва теми	Кількість годин
1	Функціонування підприємств в умовах невизначеності та ризику	2
2	Ризик та його різновиди	2
3	Сутність та фактори ризику. Фінансово-економічні ризики. Ризик-менеджмент	2

4	Якісний та кількісний аналіз економічного ризику	2
5	Методи ідентифікації фінансово-економічних ризиків	2
6	Характеристика виробничих, маркетингових та фінансових ризиків	4
7	Ринковий ризик	2
8	Кредитний ризик	2
9	Операційний ризик	2
10	Банківський ризик. Базельські угоди	2
11	Інвестиційний ризи	2
12	Методи управління економічними ризиками	2
13	Особливості управління фінансовими ризиками	2
Разом		28

6. Теми практичних занять

№ теми з/прогр.	Назва теми	Кількість годин
1	Функціонування підприємств в умовах невизначеності та ризику	1
2	Ризик та його різновиди	1
3	Сутність та фактори ризику. Фінансово-економічні ризики. Ризик-менеджмент	1
4	Якісний та кількісний аналіз економічного ризику	1
5	Методи ідентифікації фінансово-економічних ризиків	1
6	Характеристика виробничих, маркетингових та фінансових ризиків	2
7	Ринковий ризик	1
8	Кредитний ризик	1
9	Операційний ризик	1
10	Банківський ризик. Базельські угоди	1
11	Інвестиційний ризи	1
12	Методи управління економічними ризиками	1
13	Особливості управління фінансовими ризиками	1
Разом		14

7. Самостійна робота

№ теми з/прогр.	Назва теми	Кількість годин
1	Функціонування підприємств в умовах невизначеності та ризику	7
2	Ризик та його різновиди	7
3	Сутність та фактори ризику. Фінансово-економічні ризики. Ризик-менеджмент	8
4	Якісний та кількісний аналіз економічного ризику	8
5	Методи ідентифікації фінансово-економічних ризиків	7
6	Характеристика виробничих, маркетингових та фінансових ризиків	16
7	Ринковий ризик	8
8	Кредитний ризик	7
9	Операційний ризик	8
10	Банківський ризик. Базельські угоди	8
11	Інвестиційний ризи	8
12	Методи управління економічними ризиками	8
13	Особливості управління фінансовими ризиками	8
Разом		108

8. Види контролю і система накопичення балів

	Вид контрольного заходу	Кількість контрольних заходів	Кількість балів за 1 захід	Усього балів	Кількість контрольних заходів	Кількість балів за 1 захід	Усього балів
		Денна форма			Заочна форма		
1	Збір, систематизація та аналіз фактичного матеріалу за тематикою практичних занять. Терміни виконання – у межах підготовки до практичних занять	6	1	6	-	-	-
2	Виступ, презентація й обговорення результатів дослідження навчального матеріалу за тематикою практичних занять. Терміни виконання – у межах проведення практичних занять	6	1	6	-	-	-
3	Розв'язування проблемних питань та контрольних задач за тематикою практичного заняття. Терміни виконання – у межах проведення практичних занять	6	1	6	-	-	-
4	Розв'язування навчальних кейсів за тематикою практичного заняття. Терміни виконання – у межах проведення практичних занять	6	1	6	-	-	-
5	Контрольне тестування за результатом вивчення матеріалу Розділу 1 (проводиться по завершенні вивчення Теми 6 у письмовій формі)	1	8	8	-	-	-
6	Самостійне проходження тесту за матеріалом Розділу 1 у системі електронного забезпечення навчання ЗНУ Moodle (за умови виконання тесту не менше, ніж на 85%. Кількість спроб не враховується. Час не обмежено)	1	10	10	-	-	-
7	Самостійне проходження тесту за матеріалом Розділу 2 у системі електронного забезпечення навчання ЗНУ Moodle (за умови виконання тесту не менше, ніж на 85%. Кількість спроб не враховується. Час не обмежено)	1	8	8	-	-	-
8	Контрольне тестування за результатом вивчення матеріалу Розділу 2 (проводиться по завершенні вивчення Теми 13 у письмовій формі)	1	10	10	-	-	-

9	Підсумковий	Вирішення контрольних ситуативних задач та навчальних кейсів		15			-	-
		Контрольне тестування за вивченим матеріалом курсу (проводиться по завершенню вивчення курсу у письмовій формі та розв'язанні практичної задачі)	1	25	40	-	-	-
Усього балів			29		100	-	-	-

Шкала оцінювання: національна та ECTS

За шкалою ECTS	За шкалою університету	За національною шкалою	
		Екзамен	Залік
A	90 – 100 (відмінно)	5 (відмінно)	Зараховано
B	85 – 89 (дуже добре)	4 (добре)	
C	75 – 84 (добре)		
D	70 – 74 (задовільно)	3 (задовільно)	
E	60 – 69 (достатньо)		
FX	35 – 59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)	2 (незадовільно)	Не зараховано
F	1 – 34 (незадовільно – з обов'язковим повторним курсом)		

9. Рекомендована література

Основна:

- Захаров К.В. та ін. Логістика, ефективність і ризики зовнішньоекономічних операцій. Київ : Інтекс, 2015.
- Івченко І.Ю. Економічні ризики: Навчальний посібник. Київ : ЦНЛ, 2004. 304 с.
- Машина Н.І. Економічний ризик і методи його вимірювання: Навчальний посібник. Київ : ЦНЛ, 2016. 188 с.
- Гранатуров В.М. Экономический риск. Сущность, методы измерения, пути снижения. Москва : Дело и Сервис, 2017. 208 с.
- Балдин К.В., Воробьев С.Н. Модели и методы управления рисками в предпринимательстве. Москва : МПСИ, МОДЭК, 2015. 432 с.
- Хохлов Н.В. Управление риском. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2018. 239 с.

Додаткова:

- Герчигова И. Н. Государственное регулирование предпринимательской деятельности: государственное и межфирменное: Учеб. пособие. Москва : Консалтбанкир, 2016. 704 с.
- Данилейко О., Захарченко І., Ковалко К. Власна справа: Метод. посіб. для тренерів. Київ : Юніверс, 2015. 144 с.

3. Михасюк І., Мельник А., Крупка М., Залога З. Державне регулювання економіки / За ред. І. Р. Михасюка. Київ : Аті- ка; Ельга-Н, 2015. 592 с.
4. Економіка виробничого підприємництва: Навч. посіб. / Й. М. Петрович, І. О. Будіщева, І. Г. Устінова та ін.; За ред. Й. М. Петровича. — 3-тє вид., переробл. і доп. Київ : Знання, 2017. 406 с.
5. Економіка і підприємництво: стан та перспективи: Зб. наук. пр. Київ : Вид-во КНТЕУ, 2014. 324 с
6. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / Кол. авт. Г. Л. Знаменський, В. В. Хахулін, В. С. Щербина та ін.; За заг. ред. В. К. Мамутова. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 688 с.
7. Онищенко Т. Приватний підприємець / Т. Онищенко, Ю. Рудяк. — 4-тє вид., переробл. і доп. Харків : Фактор, 2017. 496 с.
8. Шпак В. І. Розвиток малого підприємництва в Україні (на прикладі української видавничо-поліграфічної компанії — Експрес-об'ява). Київ : МАУП, 2018. 112 с.
9. Якщо вирішив стати підприємцем: Довідник підприємця-початківця / М. В. Підмогильний, О. В. Шлепнін, В. М. Путій та ін. Київ, 2015. 250 с.

Інформаційні ресурси:

1. Вища освіта та Болонський процес. Національний Темпус/Еразмус офіс в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://tempus.org.ua/uk/vyshha-osvita-ta-bolonskyj-proces.html> (дата звернення: 18.08.2019).
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 18.08.2019).
3. Кабінет Міністрів України. Урядовий портал [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.kmu.gov.ua> (дата звернення: 18.08.2018).
4. Міністерство економічного розвитку і торгівлі. Офіційний веб-сайт. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.me.gov.ua> (дата звернення: 19.08.2019).
5. Міністерство освіти і науки України. Офіційний веб-сайт. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.mon.gov.ua> (дата звернення: 19.08.2019).
6. Модуль аналітики офіційного сайту «Prozorro», публічні закупівлі. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://bi.prozorro.org> (дата звернення: 19.08.2019).
7. Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.rada.gov.ua/>. (дата звернення: 21.08.2019).
8. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.me.gov.ua> (дата звернення: 21.08.2019).

Погоджено
з навчальним відділом

« _____ » _____

